

Province of the
EASTERN CAPE
EDUCATION

Iphondo leMpuma Kapa: Isebe leMfundo
Provinsie van die Oos Kaap: Departement van Onderwys
Porafensie Ya Kapa Botjhabela: Lefapha la Thuto

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KEREITI YA 12

LOETSE 2025

SESOTHO PUO YA LAPENG P1

MATSHWAO: 70

NAKO: Dihora tse 2

Pampiri ena e na le maqephe a 10.

DITAELO LE DIKELETSE HO MOHLAHLOBUWA

1. Pampiri ena e arotswe dikarolo TSE THARO, e leng:

KAROLO YA A: Tekokutlwisiso (30)

KAROLO YA B: Kgutsufatso (10)

KAROLO YA C: Dibopeho tsa puo le ditlwaelo tsa Tshebediso ya puo (30)

2. Bala ditaelo TSOHLE ka hloko.
3. Araba dipotso TSOHLE.
4. Qala karolo E NNGWE le E NNGWE leqepheng LE LETJHA.
5. Seha mola qetellong ya KAROLO E NNGWE le E NNGWE.
6. Nomora dikarabo tsa hao jwalo ka ha dipotso di nomorilwe pampiring ya dipotso.
7. Tlola mola dipakeng tsa dikarabo tsa hao.
8. Tsepamisa maikutlo haholo mopeletong le popong ya dipolelo tse nepahetseng.
9. O eletswa ho sebedisa nako ya hao ka mokgwa ona:

KAROLO YA A: Metsotso e 50

KAROLO YA B: Metsotso e 30

KAROLO YA C: Metsotso e 40

10. Ngola ka mongolo o makgethe, mme o balehang.

KAROLO YA A: TEKOKUTLWISISO**POTSO YA 1**

Potsong ena o nehilwe mefuta E MMEDI ya ditema. Bala tema e nngwe le e nngwe ka tlhoko o nto araba dipotso tsohle tse hlahang tlasa tema ka nngwe.

TEMA YA A

Bala tema ena e latelang, mme ha o qetile o arabe dipotso tse e latelang.

TLHEKEFETSO KA MALAPENG

- 1 Matsatsing a kajeno ho na le banna ba dipelo di kgopo, ba fetotseng basadi makgoba a dutseng a kwaletswe ka malapeng ka lebaka la poulelo. Ka lebaka la dipelo tse tjena, basadi ba bang e se e le mahlanya mme ba bang ba holofaletse ruri ke lebetlela la letsatsi le tjabang le le dikelang, ha ba bang ba qetella ba shwele. Ba dula ba ja bohobe ba mahlomola, ba nwa metsi a ditsietsi ka lebaka la banna ba bona ba dipelo di mpe. Le ha ba se ba holofetse jwalo kapa ba hlanya, monna o lebeletse hore a phethe mesebetsi ya lelapa mme ha ba bona hore mosadi o se a holofetse kapa o a hlanya o mo nyahlatsa jwalo ka mooko wa pere, a fetele pele ho ba bang. O lebetse hore mosadi enwa o tena a ba boemong bona ka baka la hae. 5
10
- 2 E ne e le Moqebelo thapama ha Molahlehi monna wa Thakane a leba lapeng a kganna dinku hoo e neng e re ha a re o a tsamaya a kgothometsehele kwana le kwana e leng ketso e fosahetseng haholo. Hoba a fihle lapeng mme a fumane mofumahadi wa hae Thakane a le siyo, o ile a hlaphohelwa hanghang, a loloma ke mosito. O ile a hula mosaqa wa hae wa mohlware maballong, a tila fatshe ka leoto, a suma ka dinko hoo le bana ba ileng ba tswa ba patisane monyako, seboko sa bona e le se hlomolang. Ha a ka a rata ho utlwa letho le ha batho ba mo hlalose hore Thakane o ile lefung. O ne a sa kgolwe hobane o ne a nahana hore mosadi wa hae o ile banneng. O ile a mo tsoma a tla le yena lapeng a mo kganna ka mosaqa hoo le ba reng ba ya thusetsa ba neng ba polellwa. Mosadi o itse ka rapela thapelo tsa mefuta, Molahlehi a nna a tiisa letsoho, a mo senya tshobotsi. 15
20
- 3 Seboko le dithapelo tsa batho ba neng ba kgobokane o ne a sa di utlwe. Pelo ya hae e ne e kgotshe polao hobane jwale o ne a se a sa mo shape o ne a se a mmolaya. Monna e mong wa ba neng ba le letshweleng leo a kgotsa a re 'ya kgopo enwa monna, ya pelo e ntsho enwa motho', o ne a fela a le pelo e ntsho hobane o hanne le ha mosadi a se a tjapalletse, a ile le maididi yaba o ntse a tswela pele ho mmolaisa sepolo. Haeba poulelo e tjena, e etsa hore motho a ipolaele mosadi, ruri re sa tla boloka re sa tswa boloka. Ipotse hore hosane ha a se a hlaphohetswe mme a bona ka moo a kgakgathileng mosadi ka teng o tla ikarabela ka ho reng. 25
- 4 Hela, ho na le banna ba kgopo lefatsheng. Ba kgopo le ho feta sekele. Ha o rata ho utlwa le ho ba bona, iketsise o kene makgotleng a dinyewe. Monna ha a tswafe ho hlala mosadi le bana pontsheng. O hana le ha moahlodi a se a ba rapella, a mmotsha tlhopheho eo ba tlang ho sala ka hara yona. O bua a sosobantse sefahleho, makopo ana a hae a feta le lengwele la masumu, a lomahantse meno hore ha e le kajeno ke phetho ke tu, ho fedile ke lehlohonolo pakeng tsa hae le lelapa la hae leo a le bopileng ka dilemo tse telele. O bolela ha ena kgorula e se ngwana wa hae e le wa dihlahla, ntatae e le semanyamanyane. 30
35

5	Dillo tsa mosadi le bana le ha di kena ditsebeng tsa hae di tshwana le sello sa tsuonyana se sa hlomoleng phakwe. Seboko sena sa bana bao a ba tswetseng, meokgo e iphetotseng melatswana sefahlehong sa mosadi ha se se tjhwatlang pelo ya hae e fatang lejwe la moralla ka bothata. Lerato la dipompong le mo foufadiitse le ho mo thotofatsa. Seo a se habileng ke ho hlala hore a tseba ho itulela ka bolokolohi le mosadi enwa e motjha. O se a kgahlilwe ke none e feta e hlotsa. Sesotho se tiile ha se re e bona mahe, leraba ha e le bone hoba ha a ne a botsitse Telejane a ka be a sa inkele mokgokakgwale. Ya kgopo enwa monna, ya pelontsho, ya pelo e thata ho feta lejwe la moralla enwa motho.	40 45
[E qotsitswe le ho lokisetwa tlhahlobo ho tswa ho <u>Google</u> .]		

- 1.1 Ke lefe lebaka le etsang hore banna ba kgopo ba dule ba kwaletse basadi ka malapeng? (1)
- 1.2 Bolela ditlamorao TSE PEDI tse bohloko tse amang maphelo a basadi ka lebaka la ho kgopofalla ke banna ba bona. (2)
- 1.3 Qolla lentswe le nang le moelelo o le mong le **molamu** seratswaneng sa 1. (1)
- 1.4 Ke efe ketso e soto e etswang ke banna ba kgopo ka mora hore basadi ba bona ba be maamong a seng matle a bophelo ka mora hore ba ba hlekefetse? (2)
- 1.5 Tadima seratswana sa bobedi mme o hlakise moelelo o fuperweng ke pebofatso ena 'motho wa teng o kgutlela lapeng a se a kganna dinku'. (2)
- 1.6 O itshetlehile ka tema fana ka lebaka le ileng la etsa hore Molahlehi a hlahphohelwe hanghang. (2)
- 1.7 Tadima seratswana sa 2 mme o hlakise polelo e bontshang hore Molahlehi o ne a sa tshepe mofumahadi wa hae. (2)
- 1.8 Tadima seratswana sa 3 mme o hlakise se pakang hore ha se banna kaofela ba thabelang tthekefetso ya basadi ka malapeng. (2)
- 1.9 Kgetha karabo e nepahetseng ka ho fetesisa ho tse latelang. Polelwana ena 'a se a fiela ka dintshi' e bolela hore o ne a ... (1)
 - A sa tjhalakisi mahlo.
 - B hlajwa ke ditlhong.
 - C panya-panya hangata.
 - D shebisisa batho ka mahlong.
- 1.10 Bolela hore polelo e latelang ke nnete kapa mafosi, o be o tshehetse karabo ya hao ka lebaka o itshetlehile ka ditaba tsa tema. (2)

Ho ya ka ditaba tsa tema banna kaofela ba kgopo.
- 1.11 Ho ya ka molaotheo wa naha, ketso ee e soto e etswang ke Molahlehi ho mofumahadi wa hae e ka ba le ditlamorao dife ho yena? (1)
- 1.12 Sekapolelo se reng 'o tshaba lehala o mathela moratheng' se hlahellang moleng wa 38 se hlakisa moelelo ofe? (2)
- 1.13 Tadima seratswana sa 5 mme o bolele sebaka seo banna ba kgopo ba yeng ba bonahale hantle ho tsona. (1)

TEMA YA B

Bala le ho boha ditaba tsa tema ena e latelang, mme ha o qetile o arabe dipotso tse e latelang.

[Setshwantsho sena se qotsotswe le ho lokisetswa tlhahlobo ho tswa ho www.golegal.co.za]

- 1.14 Tadima difahleho tsa batho ba setshwantshong se ka hodimo mme o bolele lebaka le bontshang hore ho rena kgotso dipakeng tsa bona. (1)
- 1.15 Ha o tadimile setshwantsho se ka hodimo o ka re batho ba hlahellang ho sona ba amana jwang? (1)
- 1.16 Na o ka thabela hore bophelong ba hao ho rene maemo a tshwanang le a setshwantshong se ka hodimo? Hobaneng? (2)
- 1.17 Fana ka molaetsa o fetiswang ke setshwantsho se ka hodimo. (2)
- 1.18 Ebe mookotaba o hlahellang temeng ya B o fapana jwang le o hlahellang temeng ya A? (3)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KGUTSUFATSO**POTSO YA 2**

Bala ditaba tsa tema e latelang, ebe o di kgutsufatsa ka ho ngola seratswana se momahaneng moo o hlalosang mabaka a etsang hore diphetho tsa materiki di se ke tsa ba ntle naheng ka bophara.

ELA TLHOKO: o lebelletswe ho etsa tse latelang:

1. Kgutsufatso e be ya mantswe a sa feteng 90.
2. Dintlha e be TSE SUPILENG tse jereng mohopolo wa sehlooho.
3. Ngola ka mokgwa wa seratswana se momahaneng.
4. Bontsha palo ya mantswe ao o a sebedisitseng qetellong ya kgutsufatso ya hao.

TEMA YA C**MABAKA A ETSANG HORE DIPHETHO TSA MATERIKI DI SE BE NTLA.**

Hangata baithuti ba materiki ba a tswellella dithutong tsa bona empa ha ba tswellelle ka tsela e babatsehang. Diphetho tse seng ntle tsa materiki di angwa ke mabaka a mangata a fapaneng ho phatlalla le naha. Bofuma bo jeleng setsi kahare ho naha bo etsa hore baithuti ba haellwe ke ho fumana thepa yohle eo ba e hlokanang mme sena se ama diphetho tsa bona ka tsela e sa thabiseng.

Kgaello ya matitjhere a kwetlisitsweng haholoholo metseng ya mahaeng le yona e etsa hore diphetho tsa materiki di se fihlelle boemong bo kgahlisang. Tshubuhlellano ya baithuti ka hara diphaposi tsa borutelo ke a mang a mathata ao matitjhere a tobanang le ona mme a se kgone ho phakisa ho elellwa haeba ho e na le moithuti kapa baithuti ba diehang ho utlwisisa ebe ha ba kgone ho ba fa tsotello e kgethehileng. Kgaello ya dibuka eo e leng koboanela dikolong tsa rona e theola boleng ba diphetho ha bohloko naheng ka bophara.

Kgaello ya tshehetso ho tswa lehlakoreng la batswadi ke le leng la mabaka a hamelang boleng ba diphetho tsa baithuti ba rona fatshe kaha baithuti ba sa fumane tsotello e ba loketseng batswading ba bona. Maemo a botlokotsebe a jwaloka tshebediso ya dithethefatsi a kotsi haholo diphethong tsa baithuti ba rona kaha ba sa kgone ho tsepamisa maikutlo dithutong. Ho ima ha batjha ho putlamisa maemo a bona a tshebetso dithutong.

Maemo ohle a theolang boemo ba diphetho tsa baithuti ba naha a tlameha ho elwa hloko le ho rarollwa mme mmuso o tshehetse baithuti ba rona ka mokgwa o lekanang metseng ya mahaeng le metseng ya ditoropong ho tle baithuti ba se be le mathata a ho kena ka bolokolohi ditsing tsa thuto ya boemo bo phahameng.

[E qotsitswe le ho lokisetswa ho Google.]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: DIBOPEHO LE DITLWAELO TSA TSHEBEDISO YA PUO**POTSO YA 3****TEMA YA D**

Bala le ho boha papatso e latelang ebe o araba dipotso tse theilweng hodima yona.

TLHOKOMELONG E PHETHAHETSENG

Bophelo bo bobebe, bo tletseng lerato lelapeng le hlwekileng la maqheku.

Ba hopotswa ho nwa meriana ka nako, boikwetliso le phepo e tsitsitseng.

7093223344

www.tlhokomelongphethahetseng.co.za

[E qotsitswe le ho lokisetwa tlhahlobo ho tswa ho www.Golegal.co.za]

- 3.1 Bolela lewa le le leng la ho bapatsa le sebedisitsweng papatsong ena. (1)
- 3.2 Bolela lebitso la lehae le bapatwang temeng e kahodimo, o be o bolele hore le na le tshusumetso efe ho mmadi. (3)
- 3.3 Letshwao la pelo le setshwantshong se ka hodimo le sebedisitswe ka sepheo sefe? (2)
- 3.4 Bolela ditshebeletso TSE PEDI tse hlahellang papatsong tse ka o fang thahasello ya ho isa leqheku kapa leqhekwana la hao lehaeng lena. (2)
- 3.5 Polelo e latelang ke ntlha kapa mohopolo, o be o tshehetse karabo ya hao. (2)
Maqheku a fumantshwa phepo e tsitsitseng.

[10]

POTSO YA 4: KHATHUNU

TEMA YA E

Bala le ho boha khathunu ena e latelang ebe o araba dipotso tse thehilweng hodima yona.

[E qotsitswe le ho lokisetswa tlhahlobo ho tswa ho Google.]

- 4.1 Bolela se etsahalang khathunung ena. (1)
- 4.2 Tshohla tshebediso ya lentswe 'THUSANG' o itshetlehile ka se etsahalang khathunung ena. (3)
- 4.3 Hlalosa hore potso e reng 'na o na le inshorensense' e hlakisa eng ka maikutlo a mmotsi wa yona o be o tshehetse karabo ya hao. (3)
- 4.4 Bolela maikutlo a iponahatsang sefahlehong sa monna ya khathunung ena. (1)
- 4.5 Hlakisa hore ha e ne e le wena ya tobaneng le maemo a iponahatsang khathunung ee o ne o tla etsa jwang? (2)

[10]

POTSO YA 5: PROSA**TEMA YA F**

Bala tema e latelang, o nto araba dipotso tse theilweng hodima yona.

1	Motho a qhoma moalong eka ho na le ntho e mo lomang, mme a tlola matjato ho ya itjheba seiponeng se rakanyaneng e leboteng. A itjheba, a atametsa sefahleho seiponeng, a hlile a shebile lebadinyana le ka hodima leihlo le letshehadi. Mohlankana ya ka hara seipone a mo hotolela mahlo, yaka ba phehile kgobe. Ba tadimana ba ntse ba famolelane dinko. E mong ha a hwaqela, le ya ka seiponeng a hwaqela eka ha a batle ho hlolwa phehisanong ena ya ntjhebe ke o shebe re bone hore ke mang ya tla panya pele.	5
2	A mo tadima, ba tadimana motsotswana, enwa tiisa pou tsena eka o a mo tshosa, o tla tloha a mo re ntl! ka setebele kapa a mo jabela ka seatla. Yane le yena a hla a dula hona moo, a bontsha hore ha a mo tshabe le hanyenyane feela. A tswela pele mohlankana wa heno ho itjheba seiponeng, a ntse a fetola sefahleho, se tshehisa, se bontshe tlhonamo, mme se qetelle e le sa motho ya nang le seriti ya hlomphehang.	10
3	Jwale re bona a se a tjhetjhella morao hore a tle a itjhebe hantle le mmeleng, empa a thulana le bethe eo a sa tswa tlola ho yona, eo pela yona ho neng ho ena le dipotlolomentehadi tse hlwaneng hodimo, mme tsena ke tsona tse neng di hlile di mo hlokisa sebaka sa ho tsamaya ka bolokolohi ka phaposing ena ya hae hobane sebaka se ka moo se ne se lekane motinyane.	15 20
[E qotsitswe le ho lokisetswa tlhahlobo ho tswa ho; <i>Kwetsa ya pelo ya motho</i> -N.P Maake leq. 1]		

- 5.1 Kgetha karabo e nepahetseng ka ho fetisisa ho tse latelang; Polelwana ena 'yaka ba phehile kgobe' e hlakisa hore ... (1)
- A o ne a tshaba ho mo sheba mahlong.
 B o ne a lla habohloko.
 C ba ne ba shebane mahlong ba sa panye.
 D o ne a shebile thoko kwana.
- 5.2 Tadima mola wa 9, mme o hlakise se bolelwang ka polelwana e reng, 'ba tadimana motsotswana'. (2)
- 5.3 Tadima seratswaneng sa 2 mme o qolle lentswe le nang le moelelo o le mong le ho otl'a. (1)
- 5.4 Sehlongwanthao '**hadi**' polelwaneng e reng 'le dipotlolomente**hadi** tse hlwaneng hodimo' se sebedisitswe ka sepheo sefe? (2)

5.5 Lentswe '**itjheba**' le moleng wa 2 le bontsha boiketsi. Iqapele polelo ya hao eo o sebedisitseng boiketsi ho yona. (2)

5.6 Sebedisa lentswe le ntshofaditsweng le le moelelong o fapaneng le o polelong e latelang.

Eo **pela** yona ho neng ho ena le dipotlolomentehadi tse hlwaneng hodimo (2)
[10]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 30
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 70